12/06/2021

Μνημείο Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς το “Μνημείο Ζαλόγγου”

/ Παιδεία και Πολιτισμός

Μνημείο Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς χαρακτηρίστηκε από το υπουργείο Πολιτισμού το «Μνημείο Ζαλόγγου» του γλύπτη Γιώργου Ζογγολόπουλου, στην κοινότητα Καμαρίνας, στην Περιφέρεια Πρεβέζης.

Το μνημείο αποτελεί ένα από τα πρώτα δείγματα εφαρμογής των αρχών του μοντερνισμού στη μνημειακή γλυπτική της μεταπολεμικής Ελλάδας. Οι μορφές των γυναικών δεν αναπαριστούν γνωστές ιστορικές μορφές, αλλά εκ προθέσεως αφέθηκαν από τον γλύπτη χωρίς συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και επιλέχθηκε η πλήρης αφαίρεση των λεπτομερειών του προσώπου και του κορμού, στοχεύοντας ο γλύπτης να αφήσει ελεύθερο τον θεατή να πλάσει με την ψυχή και τη φαντασία του την κάθε μία από αυτές τις γυναίκες. Έτσι, απέφυγε τον ρεαλισμό, παρόλο το ανθρωπομορφικό θέμα του μνημείου.

Η φυσική του θέση του, αλλά και οι μνημειακής κλίμακας διαστάσεις του, 18 x 15 μ, κάνουν το μνημείο ορατό από απόσταση 30 χλμ, γεγονός που το αφηγείται ο

ίδιος ο δημιουργός του, το 1960, όταν το είδε από το πλοίο ταξιδεύοντας από Ελλάδα για Ιταλία, γράφοντας χαρακτηριστικά:

«Το Ηρώον τοποθετείται εις το χείλος κατακόρυφου βράχου […], η επικοινωνία και άνοδος προς τον βράχον γίνεται μόνον δια μιας στενής ατραπού διερχομένης μέσω απότομων βράχων. Προς βορράν το Ζάλογγον περιβάλλεται από τα μεγαλοπρεπή ηπειρωτικά όρη. Κάτωθεν του βράχου και εις απόστασιν 800 μ. βρίσκονται τα ερείπια της αρχαίας Κασσώπης. Μεταξύ Ζαλόγγου και θαλάσσης διέρχεται ο τουριστικός δρόμος Αθηνών-Κερκύρας. Κατά τον διάπλουν εσωτερικής γραμμής Κερκύρας και εξωτερικής Ιταλίας το μνημείον είναι ορατόν. Παρ’ όλον το τραχύ και μεγαλειώδες θέαμα των ηπειρωτικών βουνών και την εκτεταμένην έννοιαν της θαλάσσης του Ιονίου Πελάγους, δημιουργείται ένα αίσθημα ισορροπίας και γαλήνης. Η κλίμαξ του Ηρώου προσαρμόζεται προς την κλίμακα του τοπίου».

Το μνημείο σχεδιάστηκε από τον Γιώργο Ζογγολόπουλο και εκτελέσθηκε υπό την επίβλεψη του ίδιου, του αρχιτέκτονα Πάτροκλου Καραντινού και του μαρμαροτεχνίτη Ελευθέριου Γυφτόπουλου, μέσα στον αρχαιολογικό χώρο της Κασσώπης.

Το έργο προήλθε μέσα από διαδικασίες δημόσιου διαγωνισμού και στην ανέγερσή του συνέδραμαν καθοριστικά η τοπική κοινωνία, παρέχοντας εθελοντική εργασία, αλλά και κρατικοί φορείς, καθιστώντας το έτσι ένα μοναδικό στην Ελλάδα δείγμα τέχνης στον δημόσιο χώρο.

Εκ μέρους του Ιδρύματος ο πρόεδρος και ανιψιός του Γιώργου Ζογγολόπουλου, Νίκος Θεοδωρίδης, ο οποίος είχε υποβάλει το αίτημα χαρακτηρισμού προς το υπουργείο Πολιτισμού εν όψει των εορτασμών των 200 χρόνων από την Ελληνική Επανάσταση, σημειώνει μεταξύ άλλων:

«Ο χαρακτηρισμός του γλυπτού “Ηρώων Ζαλόγγου” από το υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, σαν Μνημείο Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, είναι δικαίωση τόσο για τον μεγάλο Έλληνα καλλιτέχνη, Γιώργο Ζογγολόπουλο, όσο και αναγνώριση της καλλιτεχνικής αξίας του ίδιου του μνημείου. Ταυτόχρονα, όμως, η απόφαση κήρυξης του ηρώου σε μνημείο είναι αναγνώριση της θυσίας των Ελλήνων της προεπαναστατικής περιόδου στο βωμό της Ελευθερίας και της εκκωφαντικής απάντησής τους στο δίλλημα “Ελευθερία ή Θάνατος”, το δίλημμα που μετά από μερικά χρόνια έγινε κραυγή και σύνθημα και σύμβολο του Απελευθερωτικού Αγώνα. Είναι, επίσης, αναγνώριση στη συμβολή της Ελληνίδας, της ηρωίδας γυναίκας που πολέμησε και θυσιάστηκε δίπλα-δίπλα με τον άντρα, το σύζυγο και το γιο.

Ο χαρακτηρισμός του Μνημείου Ζαλόγγου συμπίπτει, κατά ευτυχή συγκυρία, με την επέτειο των 200 χρόνων από την Εθνική Παλιγγενεσία αλλά και με την 60η επέτειο από τα αποκαλυπτήρια του Μνημείου Ζαλόγγου.

Το μέγεθος του μνημείου σε όρους αστικού τοπίου, αντιστοιχεί σε μία πενταόροφη πολυκατοικία που αναπτύσσεται σε δύο οικόπεδα» επισημαίνει ο Νίκος Θεοδωρίδης και προσθέτει: «Η κατασκευή του ξεκίνησε το 1954 και διήρκεσε μέχρι το 1960 και χρηματοδοτήθηκε από σχολικούς εράνους και από το υπουργείο Εθνικής ‘Αμυνας, το οποίο συνεισέφερε και με εργασία στρατιωτών, αλλά και με αυτοκίνητα και άλλον τεχνολογικό εξοπλισμό. Ο Γιώργος Ζογγολόπουλος με τη σύζυγό του, ζωγράφο Ελένη Πασχαλίδου-Ζογγολοπούλου, από το 1954 μέχρι και το 1960 κάθε άνοιξη άφηναν το εργαστήριό τους στο Ψυχικό και, φορτώνοντας τα εργαλεία της δουλειάς του ο Γ. Ζογγολόπουλος, επιβιβάζονταν σε ένα φορτηγό του στρατού και πήγαιναν στην Καμαρίνα, στα ριζά του γκρεμού του Ζαλόγγου. Η δε πρόσβαση στο σημείο της ανέγερσης του μνημείου γινόταν από ένα υποτυπώδες μονοπάτι ανάμεσα από βράχια και θάμνους.

Το εσωτερικό του μνημείου είναι κατασκευασμένο από οπλισμένο σκυρόδεμα και το περίβλημα με τις μορφές των γυναικών αποτελείται από 4.300 όγκους λευκής ηπειρώτικης πέτρας που βρήκε και επέλεξε ο καλλιτέχνης σε νταμάρι σε απόσταση 160 χλμ από το εργοτάξιο του μνημείου. Η πέτρα μεταφέρθηκε σε όγκους και σε διαστάσεις 50 x 25 x 20 εκ. λαξεύονταν in situ. Όλοι αυτοί οι εκατοντάδες τόνοι των υλικών έπρεπε να ανέβουν με τα χέρια στο εργοτάξιο. Μέσα δεν υπήρχαν. Ο ευρηματικός Ζογγολόπουλος κατασκεύασε ένα αναβατόριο χρησιμοποιώντας την μηχανή από ένα τζιπ του στρατού, καλώδια και τροχαλίες, αλλά μετά από ένα ατύχημα και για λόγους ασφαλείας αποφάσισε ότι τα υλικά μπορούν να

μεταφερθούν μόνο με ανθρώπους και ζώα. Η προσφορά εργασίας ήταν παλλαϊκή. Στρατιώτες, αλλά και γυναίκες και άνδρες, κάτοικοι των χωριών Καμαρίνας, Ζαλόγγου, Κρυοπηγής Πρεβέζης, με τα ζώα τους αλλά και με τα χέρια και στους ώμους τους, επί έξι χρόνια κάθε άνοιξη ανεβαίνοντας το δύσβατο μονοπάτι ανάμεσα από βράχια θάμνους και φίδια, κουβαλούσαν νερό, τσιμέντα, αμμοχάλικα, σίδερα και πέτρες στο εργοτάξιο ψηλά στον βράχο όπου ο Ζογγολόπουλος με εργάτες, τεχνίτες και λιθοξόους κατασκεύαζε το έργο του.

Το αποτέλεσμα δικαίωσε τις προσδοκίες όλων».

«Το έργο ήταν τόσο εντυπωσιακό που αμέσως άρχισαν οι έριδες για την πατρότητα της ιδέας, αλλά και την πρωτοβουλία της κατασκευής» αναφέρει ο Νίκος Θεοδωρίδης. «Οι εφημερίδες της εποχής γράφουν ότι τα αποκαλυπτήρια έγιναν στις 10 Ιουνίου του 1961 με μεγάλη επισημότητα με παρόντες τους τότε βασιλείς Φρειδερίκη και Παύλο, μέλη της κυβέρνησης Κ. Καραμανλή, εκπροσώπους της Εκκλησίας και πλήθος κόσμου».

Τα χρόνια πέρασαν η κακή αντικεραυνική προστασία και ο πάγος του χειμώνα κατέστρεφαν συνεχώς το μνημείο, οι επικλήσεις του Ζογγολόπουλου για την ανάγκη επισκευών ήταν «προς ώτα μη ακοώντων».

Τέσσερα χρόνια μετά τον θάνατο του δημιουργού, ύστερα από ενέργειες του Ιδρύματος Γεωργίου Ζογγολόπουλου και της περιφέρειας, το 2007, ο Δήμος Ζαλόγγου και η Περιφέρεια Ηπείρου πήρε ένα σημαντικό κονδύλι για την αποκατάσταση του έργου. Τμήματα από τις κεφαλές των γυναικών είχαν καταστραφεί και εξαφανιστεί τελείως, το Ίδρυμα Γεωργίου Ζογγολόπουλου αποφάσισε να αναθέσει στο Εργαστήριο Φωτογραμμετρίας του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου την τρισδιάστατη ψηφιακή αποτύπωση και γεωμετρική αποτύπωση του μνημείου. Η επισκευή και αποκατάσταση του μνημείου από τεχνίτες, καλλιτέχνες και φοιτητές συντηρητές, καθώς και η νέας τεχνολογίας αντικεραυνική προστασία, διήρκεσε πέντε χρόνια και έγινε με υποδείξεις, μελέτες και επιστασία του διευθυντή του Ιδρύματος Γεωργίου Ζογγολόπουλου και αρχιτέκτονα, ‘Αγγελου Μωρέτη.

Η επισκευή του μνημείου, 47 χρόνια μετά την ανέγερσή του, απεκάλυψε διάφορες πινακίδες που επικάλυπταν η μία την άλλη και που είχαν τοποθετηθεί σε διάφορα, κατά καιρούς, «εγκαίνια» του μνημείου. Θεωρώντας ότι και αυτές οι πινακίδες αποτελούν μέρος της ιστορίας του μνημείου ενσωματώθηκαν στη βάση του μνημείου ξεχωριστά.

Η κήρυξη του γλυπτού σε Μνημείο Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς διασφαλίζει την προστασία του μνημείου ώστε να έχει την επίσημη μέριμνα της ελληνικής Πολιτείας σύμφωνα με την ιστορική και

πολιτιστική του αξία, τονίζει το Ίδρυμα Ζογγολόπουλου.

Και καθώς «η πρόσβαση στον ιερό βράχο και στο σημείο του μνημείου είναι δυνατή μόνο από ένα λιθόχτιστο μονοπάτι, 410 σκαλοπατιών, σε σχέδιο του Πάτροκλου Καραντινού, η κατασκευή τελεφερίκ για εύκολη πρόσβαση στο μνημείο κρίνεται απαραίτητη» τονίζει η ανακοίνωση του Ιδρύματος Ζογγολόπουλου.

Το Μνημείο Ζαλόγγου, υπό κλίμακα 1/10, δημιουργήθηκε από τον γλύπτη σε τέσσερα ορειχάλκινα αντίτυπα, τα οποία βρίσκονται: στο Προεδρικό Μέγαρο, στην Εθνική Γλυπτοθήκη, στο Μουσείο Μπενάκη και στην Υπαίθρια Δημοτική Γλυπτοθήκη Ψυχικού που είναι αφιερωμένη στο έργο του Γιώργου Ζογγολόπουλου.

ΑΠΕ – ΜΠΕ